

**Wat werkt bij
Seksuele exploitatie van kinderen:
delen en leren**

**Definitief Rapport
Juli 2004**

**Een projectsamenwerking
binnen het Daphne-programma
tussen
Barnardo's, VK en Stade Advies, NL**

**Paula Skidmore
Barnardo's Research & Development**

Daphne-programma – Jaar 2002

Definitief Rapport

Projectnr.: 02/333

Titel: Wat werkt bij de seksuele exploitatie van kinderen; delen en leren

Begindatum: Maart 2003

Einddatum: April 2004

Naam coördinerende organisatie: Barnardo's VK

Contactpersoon: Dr. Sara Scott

Naam: Dr. Sara Scott

Adres: Barnardo's Policy and Research Unit, Tanners Lane, Barkingside, Ilford, Essex

Postcode: IG6 1QG

Plaats: Londen

Land: Verenigd Koninkrijk

Telefoonnr.: 0208 550 8822

Faxnr.: 0208 551 6870

E-mail: _____ sara.scott@barnardos.org.uk

Namen en landen van partnerorganisaties: Stade Advies, Nederland

Dankbetuiging

Namens Barnardo's en Stade Advies wil de auteur graag alle collega's en servicegebruikers bij de volgende instellingen bedanken, die assistentie hebben verleend bij het onderzoek van dit werk:

Asja, Nederland

Barnardo's Child Sexual Exploitation Service, Verenigd Koninkrijk

Beauty and the Beast, Nederland

Birmingham Space, Verenigd Koninkrijk

Bristol BASE Project, Verenigd Koninkrijk

Glasgow Streetwork Team, Verenigd Koninkrijk

Merseyside Scheme, Verenigd Koninkrijk

Missing in Yorkshire, Bradford, Verenigd Koninkrijk

Missing in Yorkshire, Kirklees, Verenigd Koninkrijk

PMW Humanitas, Nederland

Pretty Woman, Nederland

Polepark, Verenigd Koninkrijk

Protocol 13, Nederland

Scharlaken Koord, Nederlands S.E.C.O.S Project, Verenigd Koninkrijk

Southampton Missing Persons, Verenigd Koninkrijk

Southampton's Young Women's Project, Verenigd Koninkrijk

Streets and Lanes, Verenigd Koninkrijk

Young Men's Project, Verenigd Koninkrijk

Young Women's Project, Verenigd Koninkrijk

Wij willen ook onze dank betuigen aan het team van het Daphne-programma voor hun financiële en algemene steun aan dit onderzoek dit jaar.

"Je leeft in schaamte en dit concept, "seksuele exploitatie", neemt dat weg."

(Vrouwelijke servicegebruiker, Nederland)

1: Doelstellingen van het project

Het 12 maanden durende project had tot doelstelling:

- a) Te analyseren en te delen "wat werkt" in de preventie van seksuele exploitatie van kinderen en de ondersteuning van slachtoffers;
- b) Te beginnen de impact van interventie bij kinderen en jongeren in het Verenigd Koninkrijk en Nederland te meten; en
- c) Deze informatie beschikbaar te stellen aan andere experts en betrokken groepen.

De doelstellingen van het project bestonden eruit kennis uit te wisselen tussen programma's in beide landen die werken met seksueel geëxploiteerde jongeren en risicogroepen; een systematisch vergelijkende evaluatie van hun werk op te zetten; en de bevindingen te verspreiden via een eerste rapport, vertaalde publicaties en een in Nederland gebaseerd seminar voor experts op het gebied van seksuele exploitatie van kinderen.

De programma's vertegenwoordigd door Stade Advies waren in de eerste plaats "Pretty Woman" en "Beauty and the Beast" gevestigd in Utrecht. Voor het project vertegenwoordigde Stade daarnaast ook Scharlaken Koord (Amsterdam), Asja (Leeuwarden), PMW Humanitas (Rotterdam) en Protocol 13 (Utrecht). In het Verenigd Koninkrijk beheert Barnardo's 14 verschillende programma's door het hele land, in grote stedelijke gebieden als Glasgow, Londen en Bradford.

2: Implementatie van het project

De geplande activiteiten in het kader van het project omvatten: het delen en implementeren van een specifiek ontworpen monitoring tool om de impact van dienstverlening op jongeren te meten; het uitwisselen van actuele beschrijvingen van alle betrokken programma's en de resultaten die zij hopen te bereiken; twee uitwisselingsbezoeken voor de projectcoördinatoren om het gebruikte monitoringsysteem te bespreken en te verankeren; een bezoek aan het VK door Nederlands personeel en servicegebruikers voor gezamenlijke bijeenkomsten en bezoeken aan Britse programma's; kwalitatieve interviews met Engelse en Nederlandse servicegebruikers en het verzamelen van case studies; vertaling naar het Engels van een boekje dat Nederlandse interventieprogramma's beschrijft; de analyse van monitoringdata en het opstellen van een eerste rapport; de organisatie van een expertseminar **in Nederland**, dat werd bijgewoond door Engels personeel; het vervaardigen van het definitieve rapport (ter vertaling naar het Nederlands).

De enige belangrijke wijziging ten opzichte van het oorspronkelijke projectvoorstel was de verlenging die door de EG werd toegekend na initiële problemen met betrekking tot de implementatiesnelheid van de monitoring tool in Nederland. Hiermee kon het project met drie maanden worden verlengd tot 31 maart 2004 om te voldoen aan de oorspronkelijke tijdsduur voor het verzamelen van monitoringdata. Een kleine verandering ten opzichte van het oorspronkelijke project was de implementatie van de monitoring tool binnen een extra partnerprogramma, "Loveboys", bij het Jeugdbureau in Zwolle.

Uitwisselingsbezoeken door projectcoördinatoren

De eerste bezoeken tussen Engels en Nederlands personeel bleken zeer succesvol. Het eerste bezoek van Engels personeel aan Nederland maakte ontmoetingen mogelijk met personeel van Pretty Woman (Utrecht), PMW Humanitas (Rotterdam), Protocol 13 (Utrecht) en Scala (Rotterdam), evenals met Stade-partners om de doelen en doelstellingen van het project te bespreken en te verduidelijken.

Voorafgaand aan dit bezoek had Barnardo's een pilot uitgevoerd van een monitoring tool voor gebruik door programma's in het VK met hun servicegebruikers. Dit had geleid tot de herziening en verbetering van de categorieën die in de VK werden onderzocht. De gereviseerde vorm, met advies ten aanzien van voltooiing, werd tijdens het bezoek gedeeld met de programma's. Daarnaast werd de implementatie van de tool besproken (een extract van deze tool kunt u vinden in Annex A). Het Engelse personeel kon op gedetailleerde wijze de "op bewijs gebaseerde praktijk" bespreken, waarbij werd bevestigd dat de monitoring tool in het VK een belangrijke factor in de verlening van sociale zorg was gebleken. Het personeel legde het verband uit tussen de door hen ontworpen monitoring tool en het concept van "bewijs", meer specifiek door de bepaling van uitkomsten voor jongeren die gebruik maken van de diensten van Barnardo's. De specifieke gebieden waarop de tool toezicht houdt, werden toegelicht en besproken met elk van de bezochte programma's (deze worden hieronder toegelicht in de paragraaf "Resultaten"). Dit stelde het Nederlandse personeel in staat kritische vragen te stellen over de onderzochte parameters, hun toepassing in de context van Nederland en de technische aspecten van de implementatie (zoals IT-capaciteit en toegang van personeel). Het bezoek stelde het Engelse personeel in staat literatuur te verzamelen over de bezochte programma's en het vermogen van elk afzonderlijk programma te bepalen om toezicht te houden op jongeren en hun uitkomsten gedurende de periode van het door Daphne gefinancierde project.

Tijdens een tweede bezoek van Engels personeel aan de Nederlandse partners werd de monitoring tool stevig verankerd en de mogelijkheid hoogkwalitatief case study-materiaal te verzamelen besproken. Een aanvullend programma, het "Loveboys"-project van het Bureau Jeugdzorg in Zwolle, werd bezocht, waarbij de monitoring tool werd besproken. Daarnaast werd een bezoek gebracht aan Asja, het opvanghuis voor jonge vrouwen in Leeuwarden, om het personeel te ontmoeten. Bovendien werd een tweede vergadering met het personeel van Protocol 13 (Utrecht) gehouden. Na dit tweede bezoek werd overeengekomen dat de volgende programma's de monitoring tool zouden implementeren: Pretty Woman (Utrecht), Protocol 13 (Utrecht), Asja (Leeuwarden) en Jeugdbureau/Loveboys (Zwolle). Daarnaast werd overeengekomen dat diezelfde programma's een case study-model zouden opstellen om meer diepgaand materiaal te verzamelen over de achtergrond en huidige omstandigheden van de jongeren aan wie bijstand wordt verleend (zie hieronder).

Tijdens het eerste bezoek van Nederlands personeel aan het VK bezochten de Stade-coördinatoren een aantal afdelingen van Barnardo's. De Nederlandse partners bezochten het Young Women's Project in Londen en Birmingham Space in de Midlands, waarbij zij konden zien hoe de monitoring tool in de praktijk werd gebruikt. De bezoeken stelden het Nederlandse personeel in staat informatie uit te wisselen met mensen in de VK en vragen te stellen over de toepassing van uitkomstmonitoring in hun dagelijkse werk. Er werd belangrijke informatie uitgewisseld over de dienstverlening van Barnardo's, waarbij hun methode op het gebied van interventie, preventie en sociale zorg aan risicojongeren met

betrekking tot seksuele exploitatie werd uitgelegd. Een aantal servicegebruikers was aanwezig en nam deel aan de gesprekken tijdens één van de bezoeken. Er werden voorbeelden gegeven van het pakket "Things we don't talk about" (Dingen waarover we niet praten) aan de Stade-partners. Dit is een preventie/educatiepakket over risico en seksuele exploitatie, dat door de hulpverleners van Barnardo's is ontworpen voor gebruik in een educatieve en jeugdwerkomgeving. Het bevat een speciaal opgenomen videotape, een cassette, notities van leraren/facilitatoren en praktijktools (worksheets en posters) om het bewustzijn te vergroten over de risico's van relaties waarbij seksuele exploitatie is betrokken.

Implementatie van de monitoring tool

De uiteindelijke monitoring tool was ontworpen in een Engelse omgeving met behulp van onderzoeksgesprekken met hulpverleners binnen de seksuele exploitatieafdelingen van Barnardo's. Na vergaderingen in Nederland waren hulpverleners van mening dat de tool absoluut geschikt was in de onderzochte interventiegebieden. Het formulier werd door Stade naar het Nederlands vertaald (zie uittreksel in Annex B). De Stade-partners ronden vervolgens de onderhandelingen over de implementatie van de monitoring tool af en het werd met goed gevolg aangenomen in vier locaties: Pretty Woman (Utrecht), Protocol 13 (Utrecht), Asja (Leeuwarden) en Loverboys/ Bureau Jeugdzorg (Zwolle). Deze programma's werden na de hierboven omschreven eerste gesprekken het meest geschikt bevonden. De oorspronkelijke programma's waarmee overleg was gepleegd (PMW Humanitas, Rotterdam en Scharlaken Koord, Amsterdam) vonden het te moeilijk de tool te implementeren binnen hun werkomgeving, voornamelijk met volwassenen binnen het eerste programma en met betrekking tot het bereik binnen het tweede.

In het VK werd de monitoring tool herzien na overleg over de resultaten van een pilot, die voorafgaand aan het project was uitgevoerd. In de periode van het door Daphne gefinancierde project maakten alle afdelingen van Barnardo's gebruik van de tool. Er werden gegevens verzameld en geanalyseerd voor servicegebruikers in heel het Verenigd Koninkrijk. In totaal werden zes maanden aan Engelse gegevens en drie maanden aan Nederlandse gegevens verzameld, ingevoerd en geanalyseerd door de onderzoekers van Barnardo's.

Betrokkenheid van servicegebruikers en kwalitatieve case studies

Na afloop van deze bezoeken besproken de partners de mogelijkheid contact op te nemen met servicegebruikers voor interviews en case studies. Er werd besloten dat persoonlijke interviews van onderzoekers met servicegebruikers vaak niet aangewezen waren in omstandigheden van voortdurende kwetsbaarheid en risico voor de jonge persoon. Een dergelijke techniek is afhankelijk van de bereidheid en het vermogen van de jongere een vreemde in een context van beperkt vertrouwen te vertellen over de vaak zeer pijnlijke en persoonlijke ervaringen van hun leven. Jongeren die het risico tot seksuele exploitatie lopen, ontwikkelen vaak een fragiele vertrouwensband met een hulpverlener/sociaal werker, aan wie zij vaak al details over hun huidige problemen en de moeilijkheden met risicovol seksueel gedrag en exploitatieve relaties toevertrouwen. Er werd besloten dat het beter was de verslagen van hulpverleners te gebruiken, die met toestemming van de jongeren waren opgesteld aan de hand van hun verhalen. Deze werden gebruikt als invoer voor het onderzoek. Alle verslagen waren anoniem en opgesteld door de hulpverlener volgens hetzelfde "model" voor de identificatie van belangrijke kwalitatieve elementen van het relaas van jongeren (een uittreksel van dit model is opgenomen in Annex C).

Daarnaast werd betrokkenheid van servicegebruikers in het project geregeld door de deelname van jongeren aan een aantal vergaderingen tijdens de uitwisselingsbezoeken. Servicegebruikers in het VK werden gevraagd Stade-personeel te ontmoeten tijdens een projectbezoek, waarbij zij in staat werden gesteld de situatie van jongeren in Nederland te bespreken in vergelijking tot de situatie in het VK. Vier servicebezoekers uit Nederland werden uitgenodigd voor een tweedaags bezoek aan het Verenigd Koninkrijk. Zij bezochten samen met hun hulpverleners het Young Women's Project in Londen om de beschikbare faciliteiten te bekijken, personeel en servicegebruikers te ontmoeten, en de situatie in het VK met betrekking tot risico's voor jongeren te bespreken. Ze woonden de volgende dag de vergadering van Nederlands en Engels personeel bij en verhaalden aan meer dan 25 deelnemers over hun gedachten en emoties over het bezoek.

Gezamenlijke vergadering in het VK en expertvergadering in NL

Het doel van de gezamenlijke vergadering in het VK was vertegenwoordigers van de hulpverleners van alle afdelingen van Barnardo's de mogelijkheid te bieden de Stade-partners en een aantal Nederlandse hulpverleners te ontmoeten tijdens een specialistenseminar in Centraal Londen. Daarnaast werden vier Nederlandse servicegebruikers in de gelegenheid gesteld hun hulpverleners te vergezellen om een deel van de vergadering bij te wonen en een Engels programma voor jongeren te bezoeken. Op de tweede dag van de vergadering organiseerden de afdelingen van Barnardo's een bezoek van twee afzonderlijke Nederlandse hulpverlenersgroepen aan het "Streets and Lanes"-project in Bradford in het noorden van Engeland en "Southampton Young Women's Service" aan de zuidoostkust.

De vergadering in Centraal Londen hoorde presentaties van managers en hulpverleners van het Street and Lanes-project (Bradford, VK), Secos (Middlesborough, VK), Young Men's Project (Londen, VK), Pretty Woman (Utrecht, NL), en Loverboys (Zwolle, NL). Daarnaast woonden de deelnemers presentaties bij van Barnardo's Policy and Research Unit over de context van het werk van Barnardo's in het VK, hoe de afdelingen hun praktijken hadden ontwikkeld in de laatste 10 jaar en de implicaties van het nieuwe Britse wetsvoorstel (Sexual Offences Act, 2003) voor het werk met kinderen en jongeren. Vier servicegebruikers uit Nederland woonden een deel van de vergadering bij, waarbij zij een korte presentatie gaven over hun bezoek aan het Young Women's Project in Londen en spraken over hun ervaringen met interventie en steun in Nederland. De verschaffing van simultane vertolking tijdens de vergadering maakte een levendige discussie tussen alle deelnemers mogelijk over methoden van sociale zorg, preventieve maatregelen en zaken met betrekking tot strafvervolging en staatsbeleid in zowel het Verenigd Koninkrijk en Nederland.

De expertvergadering in Nederland werd in maart 2004 in Utrecht gehouden. De vergadering was in twee sessies opgedeeld: 's ochtends werden presentaties gegeven over het gebruik van de monitoring tool en de bevindingen, die werden bijgewoond door hulpverleners en partners in het project. 's Middags werd een vergadering van de uitgenodigde experts gehouden om met name de rol van het prostitutie- en jongerenbeleid van lokale overheden te bespreken. Specifieke programma's in Nederland verzorgden presentaties over hun sociale zorg, preventie- en begeleidingswerk met jongeren behorend tot de risicogroep voor seksuele exploitatie. Daarnaast werden ook exemplaren uitgedeeld van het vertaalde boekje "Preventie en Hulpverlening meisjesprostitutie" [this is the correct Dutch title, I believe, taken from the Stade Advies website] / "Girls Prostitution; prevention and social care" (vanuit het Nederlands naar het Engels), die het werk van de zes

projectpartners beschrijft. Het project had relaisvertolking geregeld voor de expertvergadering, zodat alle partijen ten volle konden deelnemen.

De enige problemen met betrekking tot de implementatie van dit aspect van het project waren enige moeilijkheden met reizen binnen het Verenigd Koninkrijk en in Nederland (vanwege een beveiligingsevacuatie van het Centraal Station Amsterdam).

3: Resultaten en impact van het project

Informatie-uitwisseling & het delen van kennis

De uitwisselingsbezoeken tussen seksuele exploitatieprogramma's in het VK en Nederland stelden het project in staat gedeelde hulpverlenerinterventies en overeenkomsten in de steun aan servicegebruikers te identificeren. De Britse programma's werken alle volgens een gezamenlijk model van sociale hulpverlening met betrekking tot de risicofactoren voor jongeren en wegen naar seksuele exploitatie, dat in de laatste tien jaar is ontwikkeld. Barnardo's heeft een aantal publicaties uitgebracht, die deze zaken identificeren en hun praktijkmodel uiteenzetten. Dit praktijkmodel is gebaseerd op de "prostitution triangle" of "prostitutiedriehoek" (Barnardo's 1998, Palmer, 2001). Het model wordt afgezet tegen een aantal factoren of indicatoren die in verband zijn gebracht met het ontstaan van seksuele exploitatie, waaronder:

- verdwijnen of weglopen;
- perioden van dakloosheid of ongeschikte accommodatie;
- ervaringen met publieke zorg;
- veel afwezig van school of geschorst worden van school;
- misbruik van drugs en/of alcohol;
- onzekere en/of gewelddadige familieachtergronden;
- slechte of gebroken relaties met ouders/primaire verzorgers;
- een verleden van misbruik en/of seksueel misbruik;
- omgang met risicovolle, misbruikende volwassenen, met name zij die controle uitoefenen door geweld en bedreigingen;
- ontbrekend bewustzijn van de risico's op seksuele exploitatie;
- omgang met en invloed van anderen, die betrokken zijn bij prostitutie;
- lage zelfwaarde, waaronder het zichzelf toebrengen van verwondingen.

Het model van een dwingende relatie met een oudere vriend of machtigere volwassene wordt naast deze factoren gezet. In deze driehoeksverhouding wordt het stereotype van de "kinderprostitutie" vervangen door dat van een misbruikt kind; de traditionele "pooier" wordt beschreven als een misbruikende volwassene en de "klant" die betaalt voor seks of seksuele handelingen wordt beschouwd als een crimineel die seksueel misbruik maakt van kinderen. De ervaring van Barnardo's is dat dit "dwingende" driehoeksmodel zeer veel voorkomt, alhoewel wordt erkend dat de dwingende persoon een vriendje, drugsdealer, door de wol geverfde vriend of zelfs een ouder kan zijn (Liabo et al, 2000).

De meerderheid van de afdelingen van Barnardo's werkt voornamelijk, maar niet uitsluitend, met de leeftijdsgroep onder de 16 jaar. De afdelingen concentreren zich op jongeren en bieden een groot aantal activiteiten, waaronder dagcentra waar slachtoffers kunnen binnenlopen, recreatieve evenementen en contact met een hoofdhulpverlener. De politie en welzijnswerk, en minder vaak "street outreach" (hulpverleners die actief zijn "op straat"),

verwijzen jongeren naar de programma's. Barnardo's streeft ernaar actief te zijn op basis van een "inter-agency" model, waarbij toegang van jongeren tot lokale hulpverlening elders, zoals hulpverlening op het gebied van gezondheid, huisvesting, drugs- en alcoholmisbruik of geestelijke gezondheid, mogelijk wordt gemaakt.

Hulpverleners van "Streets and Lanes" in Bradford hebben daarnaast een gespecialiseerd educatie/preventiepakket samengesteld, dat "Things we Don't Talk About" ("Dingen waarover we niet praten", 2000) heet en hulp biedt bij het werk met meisjes en jonge vrouwen op het gebied van gewelddadige/intimiderende relaties, het risico van seksuele exploitatie en misbruik. Het omvat een werkpakket van oefeningen en activiteiten in drie stadia, waaronder een video/audiotape, worksheets en posters voor gebruik door hulpverleners in een omgeving van educatie, jeugd- en gemeenschapswerk. De Stadspartners ontvingen tijdens de uitwisseling exemplaren van dit educatieve instrument. Tijdens de uitwisselingsbezoeken en de bijeenkomst in Londen bleek dat programma's op verschillende manieren te werk gingen naargelang hun locaties, afhankelijk van regionale prioriteiten en organisatie, maar dat een aantal programma's werkten volgens vergelijkbare principes op het gebied van sociaal werk als Barnardo's. Met name Pretty Woman, het "Loveboys"-programma in Zwolle en het Scharlaken Koord werkten volgens een methode die dichtbij het hierboven beschreven "driehoeksmodel" ligt. De beschrijving van het "Loveboys"-fenomeen weerspiegelde de ervaringen van Britse programma's met dwingende en misbruikende "vriendjes" van jonge, vrouwelijke servicegebruikers/ In Nederland wordt de term "Loveboys" gebruikt om jonge mannen te beschrijven die een vriendschap ontwikkelen met jonge vrouwen en zich voordoen als hun vriendje, maar ze uiteindelijk dwingen prostitué te worden. Het vriendje/de Loveboy slaagt erin de jonge vrouw emotioneel en financieel afhankelijk van hem te maken, in dusdanige mate dat ze zelfs geïsoleerd kan raken van haar familie en andere vrienden. Instellingen in Nederland moesten zich erop concentreren doeltreffende educatie/preventieprogramma's, zoals "Beauty and the Beast", op te zetten om jonge vrouwen in scholen, jongeren- en gemeenschapsumgevingen bewust te maken van de tactiek van deze jonge mannen. Daarnaast hadden de instellingen programma's op het gebied van sociale zorg en huisvesting voor geëxploiteerde jonge vrouwen opgezet met het doel de afhankelijke relatie met "Loveboys" te doorbreken.

Een aantal belangrijke verschillen werden duidelijk in de manier waarop instellingen in Nederland functioneerden. Er bleek met name dat alle instellingen die deelnamen aan het samenwerkingsverband zich concentreerden op de exploitatie van jonge vrouwen en manieren om actie te ondernemen en dit te voorkomen. Barnardo's UK erkent dat ook jonge mannen het risico lopen tot exploitatie door prostitutie en heeft dienstverlening beschikbaar gesteld voor dergelijke gevallen. Het andere verschil was het aanvaarde gebruik van "beveiligde hulpverlening" in een gesloten omgeving (leefgroep) binnen Nederland, zoals die werd geboden door Protocol 13 en in de open leefgroep van Asja, het opvanghuis voor jonge vrouwen. De programma's van Barnardo's In het Verenigd Koninkrijk richten zich niet op en promoten niet het gebruik van een "geheim opvangadres" voor jongeren in gedwongen prostitutie. De programma's beschikken ook niet over de capaciteit opvang op een "geheim adres" te bieden.

In verband hiermee stond een verschil in Nederland met betrekking tot terminologie en de identificatie van "jeugdige prostitutees" kwam nog steeds veel voor. Tot op zekere hoogte leek dit sterk verband te houden met de legalisering van de seksindustrie voor volwassenen en de meer algemene aanvaarding van het werken van meerderjarigen als prostitué. Barnardo's programma's gaven er echter de voorkeur aan te stellen dat jongeren seksueel

worden geëxploiteerd door prostitutie binnen de bredere context van de strafbaarheid ("criminalisering") van prostitutie onder volwassenen in het Verenigd Koninkrijk. De jonge vrouw die in het midden van de hierboven beschreven prostitutiedriehoek staat, wordt geëxploiteerd en misbruikt door anderen en de richtlijn van de Britse Staat versterkt deze benadering vanuit het perspectief van kindbescherming (Department of Health/Ministerie van Gezondheidszorg, 2000).

Een aantal van deze verschillen werd benadrukt door de Nederlandse servicegebruikers die deelnamen aan de vergadering in Londen en vertelden over hun bezoek aan het Barnardo's Young Women's Project. Zij merkten op dat het programma geen overnachtingsplek bood en dat de verschaffing van een veilige plek belangrijk voor hen was geweest in hun ontsnapping uit de prostitutie en het herstel van hun relatie met ouders/verzorgers. De jonge Nederlandse vrouwen zeiden dat de volgende zaken hen hadden geholpen weg te blijven uit exploitatieve situaties:

- ver weg een veilige plek hebben
- leren weer van zichzelf te houden
- naar school gaan of een baan hebben
- weten dat hun ouders naar ze zochten
- een actieve, contact zoekende houding van de politie
- dat de politie weet wat ze tegen ouders moeten zeggen
- opgesloten worden/ in een veilige omgeving worden geplaatst door ouders

Daarnaast stelden ze dat er behoefte was aan groepen of ondersteuning voor ouders/verzorgers, zodat zij kunnen begrijpen en omgaan met wat er is gebeurd met de jongeren.

De jonge vrouwen legden daarnaast de nadruk op het terminologische verschil tussen Nederland en het VK en benadrukten dat ze de voorkeur gaven aan het idee van "seksuele exploitatie" in plaats van de benoeming "jeugdige prostitué". Zoals één jonge vrouw het heel duidelijk stelde:

"Je leeft in schaamte en dit concept, "seksuele exploitatie", neemt dat weg."

(Vrouwelijke servicegebruiker, Nederland)

Het outcome monitoring tool

Waarvoor dient het **outcome monitoring form/ Uitkomstmonitoringformulier (OMF)**:

Barnardo's UK heeft een tool ontwikkeld, die hulpverleners kunnen gebruiken om hun directe ondersteuningswerk met jongeren te controleren. De tool is beschikbaar als een elektronisch Excel-formulier, dat ook kan worden afgedrukt en met de hand worden ingevuld. Het OMF maakt het mogelijk onderzoeksgegevens van sociale hulpverleningsorganisaties te verzamelen over de uitkomst voor jongeren die gebruik maken van de hulpverlening, evenals geografische basisinformatie zoals leeftijd, sekse en etniciteit. Het formulier bevat 13 zorggebieden voor jongeren, die verband houden met hun risico op seksuele exploitatie. Hulpverleners kunnen deze in de tijd – bijvoorbeeld met een frequentie van 1 tot 3 maanden – controleren (Herzieningsstadia 1-5). De precieze tijd van een "Herzieningsstadium" is afhankelijk van de individuele instelling, de hulpverlener en de betrokken jongere. Flexibiliteit is een cruciaal aspect van de hulpverlening aan deze groep.

Het formulier bevat de volgende zorggebieden: algemeen niveau van seksuele exploitatie; risico's op seksuele exploitatie met betrekking tot levensstijl; structurele reacties op risico (bijv. acties van kindbescherming/sociale dienst); seksuele gezondheid/gedrag; gebruik/misbruik van stoffen, waaronder alcohol; huisvestingsbehoeften; vermissing/weglopen; gewelddadige ervaringen; betrokkenheid bij opleiding en/of werk; relatie met verzorgers (ouders/welzijnszorg/alternatieve zorg); het bewustzijn van de jongere met betrekking tot exploitatie, risico's en zijn/haar eigen rechten; het niveau van contact/betrokkenheid met een instelling. Elk van deze gebieden bevat een aanduiding van "hogere" tot "gemiddelde" tot "lagere" risico's of behoeften. Tenslotte is ook een veld beschikbaar om aan te geven dat volledig tegemoet wordt gekomen aan de behoeften en dat een jonge servicegebruiker niet langer tot een risicogroep behoort. Een voorbeeld van dit evaluatieproces wordt gegeven door te kijken naar de stadia van "vermissing/weglopen" als risico:

1. Hoogste risico = "frequente en lange perioden van vermissing"
2. Hoog tot gemiddeld risico = "frequente, korte perioden van vermissing"
3. Gemiddeld risico = "af en toe vermist"
4. Laag risico = "blijft laat buiten, maar geen perioden van vermissing"
5. Minimaal risico = "locatie bekend, geen perioden van vermissing"

De hoop is dat een jongere via continu contact met de hulpverlening wordt geholpen het risico te verminderen van de hoogste tot de laagste categorie waarop toezicht wordt gehouden. Tegelijkertijd controleert de tool de verhoging van mogelijke beschermende factoren voor een jongere, zoals erkenning van exploitatie en verdediging van zijn/haar rechten, of een verbeterde relatie met ouders/verzorgers.

Daarnaast is een specifieke evaluatie van verschillende levensstijlrisico's geformuleerd. Deze afdeling controleert tien gespecificeerde risico's die jongeren nemen en waarvan bekend is dat ze verband houden met een verhoogd risico op seksuele exploitatie:

- Regelmatig verdwijnen (weglopen)
- Laat (of de hele nacht) uitblijven
- Ouders/verzorgers weten niet waar de jongere is
- Conflict met ouders/verzorgers
- Omgang met een "risicovolle"/controleerende volwassene (of "vriendje")
- Vrienden/kennissen betrokken bij prostitutie of criminaliteit
- Heeft geld/dingen/kleren zonder verklaring
- Niet naar school gaan/ geen werk hebben
- Gepest worden op school
- Een verleden van contact met/ verzorging door lokale autoriteiten

Het formulier maakt het mogelijk het gemiddelde aantal risico's voor elke jongere te berekenen en hierop toezicht te houden om in de loop der tijd een vermindering van risico's te detecteren. Daarnaast kan worden gezien welke specifieke risico's meer significant lijken te zijn om de situatie van de jongere te verbeteren.

Het doel van deze monitoring tool is de verlaging van risico's in de periode van waarin de instelling contact heeft met de jongere te identificeren, te zien welke risico's op de korte en langere termijn worden verminderd en of specifieke aspecten van de interventie en steun verband houden met deze verminderingen. Het uiteindelijke doel van deze wijze van uitkomstmonitoring is te bepalen welke interventies van de instelling de grootste invloed hebben op jongeren die behoren tot de risicogroep voor seksuele exploitatie.

De bevindingen van OMF-gebruik in dit project

De outcome monitoring tool werd gedeeld en vertaald naar het Nederlands (zie Annex X). Vervolgens werd het toegepast in vier van de Nederlandse programma's. Tegelijkertijd werden gegevens verzameld in alle Barnardo's programma's. De controle van de Nederlandse programma's leverde 10 individuele formulieren op; het Verenigd Koninkrijk produceerde 283 formulieren omdat een groter aantal programma's gebruik maakte van de tool. De bevindingen in het VK worden hieronder in een aparte paragraaf besproken. Om overeenkomsten en verschillen in de gegevens te illustreren, concentreren wij ons voor de duidelijkheid op de resultaten van één programma in de VK.

Een vergelijking met 15 ingediende monitoringformulieren van het Southampton-programma in de UK vertoont gelijkwaardige risiconiveaus voor seksuele exploitatie tijdens de eerste evaluatie van jonge vrouwen (alle gevallen die hier worden vergeleken, zijn vrouwelijke servicegebruikers). In de Nederlandse programma's werd de helft van de servicegebruikers geëvalueerd als risicovol/ momenteel seksueel geëxploiteerd. Iets meer (66%) van de gevallen voor Southampton vielen in deze categorie. Hieraan verbonden was het aantal "levensstijlrisico's" dat bij de eerste evaluatie door hulpverleners werd vastgesteld. Hier bestond er een duidelijk verschil tussen de Britse en Nederlandse evaluaties: in Nederland werd een gemiddelde van 4,5 risico's per jonge vrouw aangegeven, terwijl dit voor het Verenigd Koninkrijk met 5,9 gemiddelde risico's hoger lag. De aard van deze risico's verschilde eveneens per programma.

Voor Nederland waren de voornaamste geëvalueerde risico's:

- Conflicten met ouders/verzorgers (8 jonge vrouwen);
- Niet naar school gaan (7 jonge vrouwen);
- Omgang met een "risicovolle" volwassene (6 jonge vrouwen);

en in mindere mate:

- Omgang met vrienden/kennissen (4 jonge vrouwen).

Voor het Verenigd Koninkrijk waren de voornaamste geëvalueerde risico's:

- Laat uitblijven (13 jonge vrouwen);
- Omgang met een "risicovolle" volwassene (12 jonge vrouwen);
- Niet naar school gaan (11 jonge vrouwen);
- Conflicten met ouders/verzorgers en vermissing (beide 10 jonge vrouwen);

en in mindere mate:

- Omgang met vrienden/kennissen (8 jonge vrouwen).

Eén van de voornaamste taken van uitkomstmonitoring is de impact van interventies door hulpverleners met betrekking tot jongeren om hun risico op seksuele exploitatie te verlagen, te bepalen. Dit wordt met tussenpozen van 2-3 maanden door hulpverleners geëvalueerd tijdens hun normale contacten met een jongere. De algemene evaluatie van het risico op seksuele exploitatie werd vergeleken tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Voor de Nederlandse gevallen (10 in totaal) bepaalden de hulpverleners dat één jonge vrouw niet langer als prostituee werkte en in Herzieningsstadium 3 als "momenteel stabiel" kon worden geëvalueerd; het aantal jonge vrouwen in de "zeer hoge risicogroep" was afgenomen tot 3 jonge vrouwen. In het Southampton-programma werden 4 jonge vrouwen in Herzieningsstadium 2 geëvalueerd als beëindigd/stabiel; slechts 3 vrouwen werden geëvalueerd als behorend tot de "zeer hoge risicogroep" voor seksuele exploitatie.

Ook werden veranderingen in het aantal gemiddelde "levensstijlrisico's" per jongere gecontroleerd. Voor de Nederlandse gevallen was het gemiddelde aantal risico's in Herzieningsstadium 2 verlaagd tot 3 en in Herzieningsstadium 3 tot 2,8 risico's per jongere. In het Verenigd Koninkrijk, daarentegen, bestond een groter aantal risico's bij de eerste evaluatie. Daarom was de verlaging naar verhouding groter: tot een gemiddelde van 4 bij Herziening 1 en 3,3 per jongere bij Herziening 2. Er zou een veel groter aantal gevallen moeten worden vergeleken om te bepalen of deze verschillen optraden voor alle programma's, over een langere periode van hulpverlening, in beide landen.

De gevallen werden voor alle gecontroleerde regio geanalyseerd op eventuele significante verschillen of overeenkomsten van verandering voor jongeren – tussen de Nederlandse en Britse programma's en voor de Herzieningsstadia. Het relatief lage aantal gecontroleerde zaken betekende dat niet veel duidelijke verschillen werden vastgesteld met betrekking tot verandering in de tijd. Er werd vastgesteld dat er een overeenkomst bestond voor jongeren met betrekking tot hun relatie met ouders/primaire verzorgers. Zowel in Nederland als in het Verenigd Koninkrijk werd tijdens Herziening 2 een kleine verschuiving opgemerkt, die meer communicatie en aanzienlijk vertrouwen tussen jongeren en hun ouders/verzorgers aangaf. In dezelfde periode werden de jongeren geëvalueerd met betrekking tot hun bewustzijn van risico en vermogen op te komen hun rechten. In deze zin werd een iets grotere verandering vastgesteld in de Britse jonge vrouwen in vergelijking tot de Nederlandse gevallen:

- Voor de Nederlandse gevallen, bij de eerste evaluatie, hadden 5 van de 9 jonge vrouwen geen bewustzijn van en kwamen ze niet op voor hun rechten; bij Herziening 3 was dit verlaagd tot geen, waarbij 4 jonge vrouwen enig bewustzijn toonde, 3 zich verdedigden en 1 jonge vrouw opkwam voor haar eigen rechten en zich bewust was dat ze werd geëxploiteerd;
- Voor de Britse gevallen, bij de eerste evaluatie, hadden 6 van de 14 jonge vrouwen geen bewustzijn van en kwamen ze niet op voor hun rechten; bij Herziening 2 was dit verlaagd tot 1 geval, waarbij 3 jonge vrouwen enig bewustzijn toonde en 5 jonge vrouwen opkwamen voor hun eigen rechten en zich bewust waren dat ze werden geëxploiteerd;

Het is echter belangrijk op te merken dat deze verandering te wijten kan zijn aan de afwijkende duur van de controle tussen het VK en Nederland. Aangezien verandering over een langere periode werd gecontroleerd in de Britse programma's, kon dit leiden tot de bevinding van een sterkere verdediging van individuele rechten door jongeren omdat er tijd nodig is om een vertrouwensband te scheppen met een hulpverlener of instelling.

Het is een goed idee de bevindingen van de monitoring van Britse programma's te registreren om te bepalen of de kleine verschillen die hierboven zijn vastgesteld, consistent blijven voor een groter aantal gevallen. Over een periode van 6 maanden vulden de 13 Barnardo's programma's 283 individuele monitoringformulieren voor jongeren in. Het grote merendeel van deze formulieren betrof jonge vrouwen (87%) van 14-16 jaar (62%) van blanke afkomst (73%). Het overgrote merendeel (71%) van deze gevallen werd geëvalueerd als behorende tot een hoge risicogroep voor seksuele exploitatie, waarbij 30% door hulpverleners werd geëvalueerd als "wordt zeker momenteel geëxploiteerd" en slechts 5% als momenteel niet risicovol en in een stabiele situatie. In totaal 88 jongeren werden door hulpverleners gecontroleerd tot Herzieningsstadium 3. In dit stadium was de hoge risicogroep verlaagd tot 66% en was de groep "afgesloten/stabiel" gegroeid tot 13% van de gecontroleerde jongeren. Het aantal jongeren dat werd geëvalueerd als "zeker en

momenteel" exploitatierisico was van 30% verlaagd tot 18% van de gecontroleerde groep. Het gemiddelde aantal levensstijlrisico's voor elke jongere bij de eerste evaluatie bedroeg 5; na 2-3 maanden contact met de hulpverlening was dit verlaagd tot 3,7 risico's. De voornaamste risico's waren laat uitblijven (69%), omgang met een risicovolle volwassene (60%), verzorgers niet op de hoogte van verblijfplaats en vermissing (beide 59%) en conflict met verzorgers (57%). Het grootste effect op risicobeperking in de 3-4 maanden van contact met hulpverleners was het verlagen van de episodes "vermissing" & "laat uitblijven" en "omgang met risicovolle volwassenen", terwijl ook de relatie met verzorgers en het voldoen aan huisvestingsbehoefte een grote rol speelde.

Dit is slechts een indicatie van de uitkomst voor jongeren in het VK en alhoewel het aantal veel groter is dan in Nederland, moet men de resultaten met enige omzichtigheid interpreteren. De duur van de hulpverlening is nog relatief kort (6 maanden) en deze jongeren zijn zeer kwetsbaar en hebben weinig sociale contacten wanneer ze in contact komen met de hulpverleningsprogramma's. Ze hebben daarom zeer complexe sociale behoeften en de instellingen hebben tijd nodig om in deze context een vertrouwensband op te bouwen. Er moet over een veel langere periode worden gecontroleerd om te bepalen of deze vroege indicatoren doorzetten voor jongeren na meer uitgebreid contact op de lange termijn met de instellingen.

Feedback van hulpverleners over het gebruik van de tool

In het VK en Nederland vergemakkelijkten de gezamenlijke bijeenkomsten tussen hulpverleners en projectpartners de discussie over de relevantie en toepassing van de tool in de verschillende omgevingen. Nederlandse hulpverleners vonden dat, alhoewel de gecontroleerde gebieden van toepassing waren, er verschillen waren die moesten worden aangepast voor verder gebruik in hun programma's. Men vond dat de risicofactors of "signalen" die in Nederland werden gebruikt, breder waren dan die in het Verenigd Koninkrijk. Hulpverleners zouden graag zien dat de tool zaken als geestelijke gezondheid, zelfwaardering, therapie en medicatie, informatie over financiën en schulden en meer gedetailleerde vragen over seksuele gezondheid & contraceptie omvat. De Nederlandse hulpverleners vonden de lijst met drugs/middelen te lang en het was niet duidelijk hoe de sociale netwerken van een jongere, zoals contacten met familie en vrienden, moesten worden aangegeven. Er werd een groot verschil gemeld met betrekking tussen de situatie van de sociale zorg, zoals de plaatsing van een jongere op een veilige locatie (geheim adres) gedurende 24 uur als ze werken als prostituee, wat duidelijk te maken heeft met de legalisering van prostitutie voor meerderjarigen.

De algemene evaluatie van de monitoring tool was positief en de Nederlandse hulpverleners gaven de toepassing ervan op drie niveaus aan:

- **Micro** – gebruik als evaluatie-instrument binnen een organisatie;
- **Mezo** – gebruik van het instrument om de werkmethode te evalueren, te vergelijken met andere organisaties (bijv. met betrekking tot regels op lokaal en nationaal niveau, zoals bijvoorbeeld voor huisvesting);
- **Macro** – gebruik van het instrument om zwakke punten en andere behoeften op het gebied van goede sociale zorg te detecteren en preventieve methoden te ontwikkelen (de resultaten kunnen mogelijk ook worden ingezet op lokaal en nationaal niveau).

De Britse hulpverleners meldden dat deze algemene evaluatie veel gemeen had met de toepasbaarheid van de monitoring tool in hun programma's. Hulpverleners konden de veranderingen voor een jongere snel identificeren met behulp van de formulieren, waardoor ze verder konden bouwen op positieve uitkomsten in hun praktijk. Op organisatieniveau zou gebruik van de monitoring tool het mogelijk kunnen maken binnen het VK vergelijkingen te trekken over risiconiveaus voor jongeren en seksueel zijn geëxploiteerd; ook zouden lacunes in de verschaffing van sociale zorg kunnen worden geïdentificeerd.

Het oorspronkelijke monitoringformulier was aangepast, en een nieuwe sectie over gewelddadige ervaringen was opgenomen, dankzij overleg tussen Britse hulpverleners en de onderzoekers van Barnardo's. Een aantal van de suggesties van Nederlandse hulpverleners met betrekking tot geestelijke en seksuele gezondheid en contraceptie kon echter niet doeltreffend worden gebruikt door Britse hulpverleners vanwege interne beperkingen met betrekking tot deze informatie binnen de programma's. In het VK wordt dergelijke zorg geboden door medisch getraind personeel, dat de vertrouwelijkheid van patiëntgegevens moet waarborgen en deze informatie niet makkelijk kan delen met sociaal werkers in de programma's. Daardoor kan deze informatie niet worden gecontroleerd met behulp van de monitoring tool.

Case studies

Analyse van case studies

Tijdens het project konden gegevens tegelijkertijd door Britse en Nederlandse hulpverleners worden verzameld met behulp van een gezamenlijk model voor case study-informatie. Dit model identificeerde 4 sleutelgebieden in het leven van een jongere om informatie te verkrijgen, die mogelijk van belang kan zijn om hun blootstelling aan exploitatie door prostitutie te begrijpen. Dit waren:

- Levensgeschiedenis
- Verleden van seksuele exploitatie
- Huidige situatie
- Betrokkenheid bij/ interactie met welzijnswerk/ hulpverlening

Binnen elk van deze gebieden werden belangrijke gegevens verzameld over vele deelonderwerpen:

- a) Levensgeschiedenis – Geografische/culturele afkomst; familieachtergronden; vroege jeugd; school/educatieve achtergrond; relatie met ouders; relatie met zussen en broers; andere exploitatieve relaties; andere beschermende relaties; contacten met sociale zorgverlening; verleden van vermissing/weglopen
- b) Verleden van seksuele exploitatie – seksueel misbruik binnen/buiten familie tijdens jeugd; kindermishandeling (fysiek/emotioneel/huiselijk geweld); geweld in het verleden (fysiek en/of seksueel) door anderen (bijv. leeftijdgenoten, kennissen, vriendjes, andere volwassenen); wegen naar seksuele exploitatie; ontdekking/vertellen over seksuele exploitatie
- c) Huidige situatie – huisvesting; drugsgebruik; gezondheid; ervaringen met geweld; zelfverwonding; zelfbeeld; hoop/dromen/plannen; specifieke behoeften (zoals zelf gedefinieerd)
- d) Contacten met hulpverleners – eerste contact (verwijzingsgeschiedenis); opbouwen van een relatie; patroon van servicegebruik; ondersteuningsbehoeften

in de tijd; inhoud van contacten (bijv. preventie, schadebeperking, ontsnapping); rol van therapie; ontsnappingsstrategie/-verhaal; de evaluatie van het project door de jongere.

Deze zaken waren al eerder geïdentificeerd en met goed gevolg gebruikt in een case study-methodologie door Barnardo's (Scott, 2001).

Het project analyseerde met succes 5 case studies uit elk land; de jongeren waren 14-19 jaar oud, de meerderheid was vrouwelijk en van blanke afkomst. De vergelijkende analyse van deze gevallen vertoonde een aantal algemene patronen in de achtergrond en geschiedenis die in beide landen leidde tot seksuele exploitatie.

Levensgeschiedenis

Alle jongeren hadden bepaalde moeilijkheden in hun familiegeschiedenis, zoals overlijden van een ouder of scheiding, fysiek & emotioneel misbruik door de ouders en verwaarlozing. In een aantal gevallen waren deze problemen ernstig, zoals huiselijk geweld en seksueel misbruik. De jongeren konden weinig "beschermende" of stabiele relaties aangeven in hun leven buiten die met hulpverleners en soms een vriendin. De gevallen vertoonden daarentegen een gemeenschap van aanzienlijke "exploitatieve" relaties, zoals "vriendjes"/pooiers, oudere mannen, bendeleden/vrienden van "vriendje". Daarnaast was de opleiding van de jongeren vaak onderbroken op de leeftijd van 12-14 jaar, waarbij een patroon van afwezigheid van school was gecombineerd met laat uitblijven of episodes van vermissing door hun primaire verzorgers.

Verleden van seksuele exploitatie

De jongeren deelden gewelddadige ervaringen met seksueel misbruik, zoals verkrachting, groepsverkrachting, mogelijke incest en geweld door leeftijdgenoten en/of vriendjes. Een ander gedeeld patroon was isolatie door een oudere man of "vriendje", die ze dwong en manipuleerde exploitatieve relaties aan te gaan met anderen en tegelijkertijd de situatie "normaal maakte" door "bescherming" en "cadeaus" te geven. Soms werden deze exploitatieve verhoudingen ook bepaald door het verkrijgen van drugs, laat uitblijven en vermissing. In verband hiermee toonden veel details aan dat dit jonge vrouwen waren die verlangden naar aandacht, affectie en "liefde" en geen duidelijke kennis hadden over seksuele grenzen, waardoor ze dergelijke relaties aangingen.

Huidige situatie

Alle case studies betroffen jonge mensen die nog steeds problemen hadden met huisvesting, chaotische thuissituaties en het moeilijk vinden zich uit de exploitatieve relaties te bevrijden. Sommigen ondergingen nog steeds geweld van anderen, misbruikten drugs, hadden een laag zelfbeeld en vertoonden gedrag waarmee ze zichzelf fysiek of geestelijk schaadden. Velen zeiden dat ze een "beschermmer" of gewoon een "goede relatie" wilden en op zoek waren naar liefde, aandacht en een "normaal" leven. Sommige van deze jongeren hadden heel specifieke dromen en hoop, zoals het goed doen op school, teruggaan naar school, een flat vinden of advocaat worden.

Betrokkenheid bij/ interactie met welzijnswerk/ hulpverlening

De meeste jongeren hadden contact gehad met programma's voor hulpverlening bij seksuele exploitatie in beide landen. Het merendeel was verwezen naar deze instellingen door de politie of kinderbescherming; een klein deel was zelf op zoek gegaan naar hulp.

Jongeren gebruikten de programma's op verschillende manieren, via dagcentra en individuele afspraken, voor informatie en advies evenals praktische ondersteuning. Veelgebruikte benaderingen richtten zich erop de schade te beperken in combinatie met pogingen van de hulpverleners een vertrouwensband te scheppen met servicegebruikers. Het merendeel van de jongeren maakte regelmatig gebruik van de services als ze vrijwillig maken; de meesten werden omschreven als gemotiveerd en uiteindelijk betrokken met hulpverleners, zelfs als lang had geduurd. In een klein aantal gevallen, waar een jongere op bevel van de rechter in een gesloten instelling was opgenomen, meldden hulpverleners dat de vertrouwensrelatie met de jongere was beschadigd en de jongere zich daarom verzette tegen tussenkomst.

De jongeren zelf reageerden verschillend op hun betrokkenheid bij hulpverleningsprogramma's. Een aantal was niet zeker hoe ze zich over de projecten voelden; anderen vonden dat ze geen hulp nodig hadden. De meerderheid was echter positief en erkende de verschillende vormen van praktische en/of emotionele steun die ze hadden gekregen om exploitatie te vermijden. Eén Nederlandse servicegebruiker beschreef het project dat zij gebruikte als een "veilige haven" en zei:

"Pretty Woman is fantastisch, ze doen veel voor me."

Een jonge vrouw in het VK vertelde dat zij zich hetzelfde voelde:

"Ik vind het heerlijk naar SaL's te gaan – Ik zou moeten huilen als het niet meer kon. Ik kom hier al heel lang. Ik kan met ze praten zonder me rot of schuldig te voelen."

Expertbijeenkomst

De resultaten van de expertvergadering die aan het eind van het project werd georganiseerd, waren:

- Voorlopig rapport over de bevindingen van uitkomstmonitoring in het VK en Nederland aan alle partners (PowerPoint-presentatie);
- Bespreking van de bevindingen en de mogelijke redenen van de gevonden verschillen;
- Distributie van de Engelse vertaling van het Nederlandse boekje "Preventie en Hulpverlening meisjesprostitutie; Beschrijving van 6 projecten";
- Presentatie door Nederlandse experts over de nationale situatie, waaronder de rol van lokale overheden in beleid en actie;
- Presentaties van instellingen die succesvolle sociale zorg bieden aan jongeren, met nadruk op de "ketenbenadering" van preventie, outreach, sociale zorg en opvang die wordt gebruikt.

Samenvatting van bevindingen uit het project

Het project heeft een vergelijkende evaluatie uitgevoerd van het preventie- en interventiewerk op het gebied van sociale zorg rond commerciële seksuele exploitatie van programma's in het Verenigd Koninkrijk en Nederland. Dit is gerealiseerd door de implementatie van een speciaal ontwikkelde monitoring tool en case study-model om kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over risicovolle jongeren te verzamelen, alsmede via uitwisselingsbezoeken en bijeenkomsten van hulpverleners, servicegebruikers en betrokken experts.

De hierboven omschreven bevindingen geven de volgende gedeelde aspecten van zorgverlening aan in het Verenigd Koninkrijk en Nederland:

1. Ernstige kwetsbaarheid en sociale uitsluiting in de achtergrond van jonge servicegebruikers
2. Gelijksortige risico-indicatoren of "signalen" in gebruik bij hulpverleners tijdens evaluaties
3. Gelijksortige interventiemethoden, waarbij een model van "preventie/schadebeperking/ondersteuning & advies over risico's/ontsnappingsstrategie" wordt gebruikt
4. Een "ketenbenaderingsmodel" (NL) en "multi-agency" benadering (VK)
5. Ongerustheid en zorgen over structurele beperkingen met betrekking tot zorgverlening, waaronder wetgeving en strafvervolgning, lokaal beleid en middelen

4: Verspreiding en opvolging

De projectbevindingen werden intern verspreid gedurende de hele samenwerkingsperiode, waarbij vergaderingsnotities, folders en informatie in Nederland werden gedeeld door Stade en in het Verenigd Koninkrijk door Barnardo's. De directe resultaten en het Definitieve Rapport van het project worden naar het Nederlands vertaald en met alle instellingen in het samenwerkingsverband gedeeld. De verspreiding van de bevindingen wordt in de partnerlanden verzorgd: door Stade Advies via het **Nationale Platform Jeugdprostitutie/ National Platform on youth prostitution [I cannot find the official translation]** en door Barnardo's via haar nationale beleidsbeïnvloedingswerk, waaronder presentaties tijdens conferenties en hulpverlenersevenementen. De zichtbaarheid van de EC is verzekerd dankzij de melding van financiering door het Daphne I-programma op alle gedrukte en elektronische materialen die beschikbaar worden gesteld aan deelnemers.

Het specifieke samenwerkingsverband tussen Stade en Barnardo's blijft voortbestaan omdat wij met succes een aanvraag voor financiering hebben ingediend bij het EG-programma AGIS (2004). Hiermee kan een derde partner zich bij ons aansluiten: het Tartu Child Care Centre in Estland. Het voorgestelde project zal zich concentreren op misdaadpreventie en doeltreffende samenwerking tussen instellingen om seksueel geëxploiteerde jongeren te steunen.

In opvolging van het succes van dit project hebben we een voorstel voor een project van 12 maanden ingediend bij het Daphne II-programma, dat ons in staat zal stellen de ontworpen en vertaalde monitoring tool te blijven gebruiken en meer gegevens te verzamelen en te analyseren via programma's in het VK en Nederland. Indien succesvol zal dit project ons in staat stellen een aantal syntheserapporten op te stellen op basis van gegevens, die zijn verzameld tijdens de eerste implementatie en via voortgezet gebruik van de monitoring tool.

5: Conclusies

Het project "Wat werkt bij seksuele exploitatie van kinderen; delen en leren" was een zeer succesvol samenwerkingsverband tussen Barnardo's UK en Stade Advies, Nederland. De partners realiseerden alle gedefinieerde doelstellingen van het project om:

- d) Te analyseren en te delen "wat werkt" in de preventie van seksuele exploitatie van kinderen en de ondersteuning van slachtoffers;
- e) Te beginnen de impact van interventie bij kinderen en jongeren in het Verenigd Koninkrijk en Nederland te meten; en
- f) Deze informatie beschikbaar te stellen aan andere experts en betrokken groepen.

Het project heeft een vergelijkende evaluatie uitgevoerd van het werk van programma's in het Verenigd Koninkrijk en Nederland via een aantal uitwisselingsbezoeken en bijeenkomsten, de implementatie van een speciaal ontwikkelde monitoring tool en de verzameling van case study-materialen. Dit stelde instellingen in beide landen in staat hun evaluaties van jongeren behorend tot de risicogroep van seksuele exploitatie te vergelijken.

Dankzij deze methode zijn gezamenlijke werkmethoden om de seksuele exploitatie van kinderen te voorkomen en te bestrijden vastgesteld, evenals een aantal nationale verschillen. De eerste bevindingen van de gegevens verzameld door de monitoring tool geven sterke overeenkomsten aan tussen de risico-indicatoren die door hulpverleners in beide landen worden gebruikt. Er zijn kleine en subtiele verschillen gevonden met betrekking tot specifieke uitkomsten voor jongeren ten gevolge van contacten met hulpverleners, maar het algemene risico op seksuele exploitatie werd duidelijk verlaagd door interventie in zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk. De verzamelde gegevens betroffen een relatief korte periode en een zeer klein aantal gevallen in Nederland; dit aantal zou veel groter moeten zijn om te bepalen of de gevonden kleine verschillen inderdaad fundamentele verschillen betreffen in de uitkomst voor jongeren in de twee landen.

Eén van de doelstellingen van het project bestond eruit kennis uit te wisselen tussen programma's die werken met seksueel geëxploiteerde jongeren en risicogroepen in beide landen; dit werd gerealiseerd met behulp van uitwisselingsbezoeken en bijeenkomsten waarbij hulpverleners en servicegebruikers aanwezig waren, waaronder ook de finale expertbijeenkomst in Nederland. Tijdens deze evenementen werd vastgesteld dat, alhoewel de specifieke structurele beperkingen vaak verschillen (waarbij Nederland met name de legalisering van prostitutie van meerderjarigen voorstaat), de vormen van succesvolle interventie en preventie door hulpverleners voor minderjarigen in de praktijk veel op elkaar lijken. Een combinatie van vroeg ingrijpen, waaronder het gebruik van educatieve preventieprogramma's, de consistente en vastberaden steun van een hulpverlener aan jongeren, schadebeperkingsbenaderingen en het **aanpakken** van de exploiterende volwassene/"loverboy", zijn strategieën die door alle instellingen in Nederland en SE-programma's in het Verenigd Koninkrijk worden toegepast. Een belangrijk verschil was dat Barnardo's UK van mening is dat dit net zo goed geldt voor jonge mannen die een risico lopen op seksuele exploitatie, terwijl alle Nederlandse instellingen uitsluitend met jonge vrouwen werken.

Het project vertaalde belangrijke documentatie uit het Nederlands in het Engels om de bevindingen te verspreiden via een voorlopig rapport en de publicatie van het boekje "Preventie en Hulpverlening meisjesprostitutie" / "Girls Prostitution; prevention and social care", dat vanuit het Nederlands werd vertaald naar het Engels. De finale Expertbijeenkomst, die werd georganiseerd door Stade Advies, maakte het mogelijk deze informatie breedschalig te delen met hulpverleners in de partnerprogramma's en met Nederlandse experts op het gebied van de seksuele exploitatie van kinderen. Het definitieve rapport van dit project zal vanuit het Engels naar het Nederlands worden vertaald, worden verspreid onder alle partnerinstellingen en beschikbaar worden gesteld via het internet met

een kopie van de gegevensverzamelingsinstrumenten die zijn gebruikt (websites van Barnardo's UK, Stade advies en Ecpat).

Referenties

Barnardo's (1998) *Whose Daughter Next?* Barkingside: Barnardo's

Department of Health, Home office, Department of Education and Employment, National Assembly for Wales (2000) *Safeguarding Children involved in Prostitution; Supplementary Guidance to Working Together to Safeguard Children*; Londen, Britse Ministerie van Gezondheidszorg

Liabo, K., Bolton, A., Copperman, J., Curtis, K., Downie, A., Palmer, T. en Roberts, H. (2000) *The sexual exploitation of children and young people in Lambeth, Southwark and Lewisham* Barkingside; Barnardo's

Palmer, T. (2001) *No son of mine!* Barkingside: Barnardo's

Scott, S (2001) *PHASE: A Case Study Evaluation*. Barkingside: Barnardo's

Bijlagen

I: Kernwoorden (zie ommezijde)

2: Lijst van geproduceerde materialen

- De outcome monitoring tool (Excel, in het Engels, vertaald naar het Nederlands).
- De case study tool (Word-document, in het Engels, vertaald naar het Nederlands).
- Notities van de bijeenkomst in het VK (Word-document, in het Engels).
- Voorlopig rapport van projectbevindingen (PowerPoint)
- Notities van de expertbijeenkomst in Nederland (Word-document, in het Engels).
- Nederlands boekje met beschrijving van 6 instellingen (Word-document, vertaald naar het Engels)
- Definitief rapport aan de EG

Annex A: Uittreksel uit Barnardo's Monitoring Form

C O N F I D E N T I A L

BASIC DETAILS
Project Name:
Worker Initials:
Case Reference Number (Livelihood/CRMS):
Age in years:
Gender (M or F):
Ethnicity (use livelihood categories):

DATES FOR REVIEW
Initial assessment
Review 1
Review 2

If case is closed or you do not see service user for three months, record date:	
Write in the reason for case being closed:	
If service user starts again note the date and continue to record change:	

1. LEVEL OF SEXUAL EXPLOITATION		
Please tick a number to indicate your assessment of the young person each time you update the form.	Initial Assessment	Review 1
1=Definite and current exploitation with controlling adult/peer pressure to continue		
2=Previous exploitation definite, not current but high risk of recurrence		
3=Previous suspected and high current risk		
4=No previous history indicated, but current high risk (e.g. clipping, lookout for others)		
5=No previous but medium risk indicated by lifestyle assessment		
6=No previous and low risk indicated through lifestyle factors		
7=Exited/stable current situation with low/no lifestyle factors		
98=Unknown		

Background information	Add further info here	Add further info here
-------------------------------	-----------------------	-----------------------

2. LIFESTYLE RISKS FOR SEXUAL EXPLOITATION		
Please tick a number to indicate your assessment of the young person each time you update the form.	Initial Assessment	Review 1
Tick any that apply		
1= Gone Missing during previous month		
2= Stays out late or all night		
3= Parents/carers do not know whereabouts		
4= In conflict with parents/carers		
5= Out of school/college		
6= Bullying at school		
7= History of public care		
8= Associates with controlling/risky adult (includes 'boyfriend')		
9= Peers involved in clipping/prostitution		
10= Has money/items/clothing without explanation		
11= Other (specify)		
98=Unknown		
Background information	Add further info here	Add further info here

This form enables your project to collect information about some outcomes over time for your service users. Please complete this form as part of your initial assessment of a new client. Review regularly and use the following columns to record changes. It is probable that reviews of most young people's progress will take place at intervals of between one and three months, but these intervals will vary according to the individual circumstances and level of service use.

Annex B: Uittreksel uit Monitoring Tool in het Nederlands

Monitoring Tool

<i>Pretty Woman</i>
Naam Begeleider:
Naam cliënt:
Culturele achtergrond:
Leeftijd cliënt:

Dit formulier geeft u de mogelijkheid om informatie te verzamelen over de voortgang die samen met een cliënt is geboekt tijdens een bepaalde periode. Wanneer een bepaalde onderzoeksgebied niet van toepassing is op de situatie van uw cliënt, of wanneer u denkt dat het onderwerp niet past binnen uw begeleiding, sla dit dan over.

Wanneer de onderwerpen niet relevant zijn voor een nieuwe cliënt in het begin van de begeleiding, bekijk dan telkens na een volgende ontmoeting of registratie toch nodig is op dat bepaalde gebied.

De eerste en tweede kolom zijn een leidraad om de mate van risico of probleem te bepalen.

Bepaal waar u denkt op welk niveau de cliënt is op dit moment, en vink het bijbehorende vakje dat de hoogte van het risico aangeeft aan onder eerste beoordeling. Beoordeel regelmatig en gebruik de daaropvolgende kolommen om veranderingen te registreren.

Registreer a.u.b data van de evaluatie	
eerste assessmentdatum
Evaluatie 1datum
Evaluatie 2datum
Evaluatie 3datum
Evaluatie 4datum
Evaluatie 5datum

1. Mate van Seksueel misbruik	1	2	3	4	5	6
Absoluut en huidig misbruik en exploitatie van een beheersende volwassene/leeftijdgenoot met de druk om verder te gaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verleden van seksueel misbruik/exploitatie, maar momenteel geen hoog risico van herhaling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In het verleden (verdenkingen van) seksueel misbruik/exploitatie, en op heden een hoog risico	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geen verleden van seksueel misbruik/exploitatie, maar nu wel een hoog risico.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geen verleden, maar wel in enige mate een risico door leefstijl	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geen verleden van misbruik/exploitatie en een laag risicofactor, aangegeven door de leefstijl factoren.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stabiel huidige levensomstandigheden, met een laag risico gehalte als gevolg van de huidige levensomstandigheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onbekend	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opmerkingen						
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Annex C: Uittreksel uit Case Study Model

Liveliink /ander referentienr.:	
Geslacht:	Leeftijd:
Levensgeschiedenis:	
Geografische/Culturele afkomst:	Familieachtergrond:
Vroege jeugd:	School/opleiding:
Relatie met ouders:	Relatie met zussen/broers:
Andere relaties – exploitatief:	Andere relaties – beschermend:
Betrokkenheid sociale hulpverlening:	Verleden van vermissing/weglopen:

Verleden van seksuele exploitatie:	
Seksueel misbruik binnen/buiten familie in jeugd:	Kindermishandeling (fysiek/emotioneel/huiselijk geweld):
Geweld (fysiek en/of seksueel) van anderen (bijv. leeftijdgenoten, kennissen, "vriendjes", volwassenen niet behorend tot familie) in het verleden:	
Route(s) naar seksuele exploitatie (link naar onze risico-indicatoren):	Ontdekking/openbaring:

Huidige situatie:	
Huisvesting:	Drugsgebruik/misbruik:
Gezondheid:	Zelfverwonding:
Ervaringen met geweld:	Zelfbeeld:
Hoop/dromen/plannen:	Specifieke behoeften (zoals zelf gedefinieerd)
Eventuele andere info:	